

יזיק לו ולנכדו, וכיון שהפלישתים שהם מצאצאי אבימלך חללו את השבועה תחילה, לכן גם שמשון חילל את השבועה. (2)

כתוב בפסוק: אחר שנולד שמשון ויגדל הנער ויברכהו ה' —

במה ברכו הרי ברכה הוא לשון של ריבוי, ולא מצינו בשמשון שום דבר שנתרבה בו, לא עשירות ולא דבר אחר.

אמר רב יהודה אמר רב — שברכו באמתו, שתהא אמתו כשל שאר בני אדם, וזרעו על ידי זה יהיה כנחל שוטף שיהיה זרעו מבורך.

כתוב בפסוק — אחר שתפסו הפלישתים את שמשון והיה בבית עם הפלישתים ויקרא שמשון אל ה' ויאמר ה' אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה ואנקמה נקם אחת משתי עיניי (3) מפלשתים —

אמר רב — אמר שמשון לפני הקדוש ברוך

כתוב בפסוק — ותחל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול ומשמע שבמקום המסויים שבין צרעה לאשתאול התחילה רוח הקודש לפעמו, (5) ומהו דבר זה —

אמר רבי אסי — צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו, ועקרן שמשון וטחנן זה בזה ובין שני ההרים התחילה גבורתו של שמשון, וזהו המקום שבו התחילה רוח הקודש של יעקב לפעמו. (6)

כתוב בפסוק — כשבא המלאך לאשת מנוח, אמו של שמשון, אמר לה הנך הרה ויולדת בן, מי שעתיד להקרא שמשון הגיבור, והוא יחל להושיע את ישראל.

אמר רבי חמא ברבי חנינא — שכונת הפסוק שהוחל בטלה שבועתו של אבימלך. (1)

דכתיב בספר בראשית — שאברהם נשבע לאבימלך אם תשקר לי ולניני ולנכדי שלא

5. על פי המהרש"א.

6. על פי המהרש"א.

1. מבאר המהרש"א שמה שלא פירשה הגמרא את הפסוק כפשוטו שהוא יתחיל להושיע את ישראל, משום שהרי גם לפני שמשון, הפלשתים הציקו לישראל והקב"ה הושיעם מיד הפלשתים, וע"כ שכוננת הפסוק מלשון לא יחל דברו שלא יחל דבורו, וכאן התחללה שבועתו של אבימלך.

2. וביאר המהרש"א שצריך לומר שהיה עדיין נכדו של אבימלך חי, דאל"כ הרי כבר בטלה השבועה, ואף שגם קודם לכן היו הפלשתים מצירים לישראל, מכל מקום לא היה בזה חילול

השבועה, כיון שהפלשתים לא היו מושלים עליהם, והשבועה היה שלא יהיה אחד מושל על חברו, ורק בימי שמשון שנאמר ובעת ההיא פלשתים מושלים על ישראל, בזה הפלשתים כבר חללו את השבועה, ולכן היה מותר לשמשון גם לחלל את השבועה.

והנה בב"י סי' רל"ו סק"ו כתב בשם רבינו ירוחם דשנים שנשבעו זה לזה, משחילל אחד את שבועתו, נפטר גם השני משבועתו, וכתב שכן מוכח מפרק קמא דסוטה, וע"ש בביאור הגר"א ס"ק כ"א דכוונתו להוכיח מסוגיין, דאמרינן דכיון שהפלשתים חיללו את השבועה, היה מותר גם לשמשון לחלל את השבועה.

3. ופירש רש"י דכונת שמשון ששכר אחת מעיני תן לי בעולם הזה ושכר האחרת לעולם הבא.

וגמירי ויש לנו קבלה דאין דלתות עזה פחותות משישים אמה והם הרי מלאו את כל כתיפיו, (7) ומזה אנו לומדין שכתפיו היו רחבות שישים אמה.

כתוב בפסוק — ויהי טוחן בבית האסורים. (8)

אמר רבי יוחנן — אין טחינה אלא לשון עבירה.

וכן הוא אומר — תטחן לאחר אשתי תבעל אשתי לאחר —

וזה מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו לבית האסורים כדי שתתעבר הימנו.

אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי שזה כמו שרגילים בני אדם קמי לפני מי דשתי חמרא שרגיל לשתות יין, להביא לפניו חמרא יין.

וכן רגילים בני אדם להביא קמי לפני רפוקא גרידיא עובד אדמה שרגיל לאכול ירק, סל מלא ירק ששמו דובלא.

ולכן גם שמשון שהיה רגיל בנשים הביאו לו את מה שהוא רגיל בו.

הוא, רבונו של עולם, זכור לי עשרים שנה ששפמתי את ישראל, ולא אמרתי לאחד מהם אפילו בקשה קלה כמו העבר לי מקל ממקום למקום. (4)

כתוב בפסוק — כשרצה שמשון להעניש את הפלישתים וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים ויקח לפידים ויתן זנב אל זנב וישם לפיד אחד בין שתי הזנבות בתוך —

מאי שנא שועלים מדוע לקח דוקא שועלים, הרי השועל הוא הקשה שבחיות לצידה. (5)

אמר רבי איבו בר נגדי אמר רבי חייא בר אבא —

אמר שמשון, יבא שועל שטבעו כשצדין אותו שחוזר לאחוריו שאינו בורח אלא חוזר אחורנית ויפרע מפלשתים שחזרו בשבועתן. (6)

תניא — אמר רבי שמעון החסיד — בין רוחב כתיפיו של שמשון, שישים אמה היה.

שנאמר — וישכב שמשון עד חצי הלילה, ויקם כחצי הלילה, ויאחז בדלתות שער העיר, ובשתי המזוזות, ויסעם עם הבריה, וישם על כתיפיו.

והיה הלפיד נופל, ולא היה משיג את המטרה שרצה להבעיר את שדות הפלשתים.

7. וביאר המהרש"א דהיה קשה לגמ' מדוע צריך לכתוב שלקחם על שני הכתפיים, אלא משמע שהקורה היתה על כל כתיפו, ולא רק על מקצת מכתפיו, שהיה שישים אמה כשיעור הדלתות.

8. ומבאר המהרש"א שהיה קשה לגמרא שמשמע שזה היה מרצונו, ואם טחינה היתה כפשוטו שהיה טוחן חטים, היה צריך להיות

4. ומסביר המהרש"א שכוונתו של שמשון היתה שהרי היה השופט של כל ישראל, ולא קיבל אפילו שוחד קל כזה, ואין עונש עורון העינים אלא מחמת השוחד המעורר עיני פקחים, ולכן ביקש שבזכות זה יוכל להגנם בפלשתים ע"י עינו.

5. על פי העיון יעקב.

6. וביאר הרד"ק שם שבחיות אחרות שאין דרכן לחזור אחורנית, היו נפרדים הזנבות זה מזה,

ואמר רבי יוחנן — כל אדם המזנה עם נשים אחרות, אז גם אשתו מזונת עליו מזנה תחתיו.

שנאמר באיוב — אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבותי האדם שנפתה לבו על אשה רעה וכתוב אחרי כן בפסוק תפחן לאחור אשתי ועליה יברעון אחרין שגם היא מזנה תחתיו.

והיינו דאמרי אינשי וזהו מה שרגילים בני אדם לומר איהו בי קארי הוא בין הדלעת ואיתתיה בי בוציני והיא בין המלפפונים, דמה שהוא עושה היא גם עושה, ולכם אם הוא מזנה אשתו מזנה תחתיו.

ואמר רבי יוחנן — שמשון דן את ישראל במשפט צדק כאביהם שבשמים.

שנאמר בנבואת יעקב —

דן ידין עמו במשפט צדק כאחד כיחידו של עולם וגו'.

ואמר רבי יוחנן — שמשון על שמו של הקדוש ברוך הוא נקרא.

שנאמר — כי שמש ומגן ה' אלהים וגו' שמו של הקב"ה הוא שמש, ושמשון כונה בשמו של הקב"ה.

שואלת הגמרא:

אלא מעתה ששמו של הקב"ה הוא שמש לא ימחה יהא אסור למחוק את המילה שמש.⁽⁹⁾

מתרצת הגמרא:

אלא ודאי שאין הקב"ה נקרא שמש אלא שמש זה מלשון הגנה והצלה, וכוונת הברייתא שמשון הוא מעין שמו של הקדוש ברוך הוא, דמה הקדוש ברוך הוא מגין על כל העולם כולו, אף שמשון מגין בדורו על ישראל ולכן נקרא שמו שמשון, מלשון שמש, שמגין על דורו.

ואמר רבי יוחנן — בלעם חיגר צולע ברגלו אחת היה

שנאמר — וילך שפי ותיבת שפי מלשון צולע.

שמשון חיגר צולע בשתי רגליו היה.

שנאמר בברכת יעקב על דן שנתנבא על שמשון —

שפיפן שפי שהוא צליעה, כפול, שהיה צולע בשתי רגליו עלי ארצה:

תנו רבנן — חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה שלא כדרך הטבע וכולן לקו בהן באותן המעלות.

שמשון בכחו, שאול בצוארו, אבשלום בשערו, צדקיה בעיניו, אסא ברגליו.

שמשון היה מיוחד בכחו.

ומגלן דלקה בכחו —

דכתיב — שתחילת נפילתו היה כשהסירה דלילה את שערו ואז יסר כחו מעליו.

9. ונחלקו המהרש"א והרש"ש אם כוונת הגמ' להקשות שיהא אסור גם למחות את המילה

כתוב וטחן להם שמשמע שזה היה בעל כרחו, ולכן הגמרא דורשת את הפסוק שלא כפשוטו.

שאול היה לו תפארת בצוארו שהיה גבוה מכל העם.

דכתיב — ויקח שאול את החרב ויפל עליה הרי שנהרג בצוארו.

אבשלום היה לו יופי מיוחד בשערו

כדבעינן למימר קמזן כמו שיבואר לקמן בעמוד ב' שנענש בשערו.

צדקיהו היה לו ראייה מיוחדת בעיניו שהיה רואה גם בחושך, וסופו היה שנתעוור בעיניו. (10)

דכתיב — כשנבוכדנצר כבש את ירושלים ואת עיני צדקיהו עור.

אסא היה לו דבר מיוחד ברגליו בהליכתו, ונענש ברגליו ומזה מת.

דכתיב — רק לעת זקנתו חלה את רגליו.

ואמר רב יהודה אמר רב שמחלתו של אסא ברגל, היתה — שאחזתו פדגרא.

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן — היכי דמי פדגרא איזה חולי הוא.

אמר ליה — שזה כואב בנקיבת מחט בבשר החי.

מנא ידע מהיכך ידע רב שזה המחלה.

איכא דאמרי יש אומרים — מיחיש הוה חש ביה שהוא עצמו סבל מהמחלה הזאת.

ואיכא דאמרי ויש אומרים — מרביה שמע ליה שכן קיבל מרבו.

ואיכא דאמרי — ויש אומרים — סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם שנתגלה לו בנבואה שזו היא המחלה.

דרש רבא — מפני מה נענש אסא שחלה ברגליו לעת זקנתו.

מפני שעשה אנגריא עבודת המלך בתלמידיו הכמרים.

ומגלן שעשה כן —

שנאמר — והמלך אסא השמיע קיבוץ את כל יהודה, אין נקי.

מאי מהו הלשון אין נקי.

אמר רב יהודה אמר רב — שקיבוץ אפילו חתן מחדרו בשנה ראשונה לחתונתו, שנאמר עליו שיהיה נקי לביתו וכלה מחופתה, וכל שכן שקיבוץ ת"ח. (11)

שואלת הגמרא:

כתיב וירד שמשון תמנתה משמע שתמנת היה במקום ירידה, וכתיב אצל יהודה הנח חמיך עולה תמנתה משמע שזה במקום גבוה.

מתרצת הגמרא:

אמר רבי אלעזר — שאין הכונה ירידה ועליה כפשוטו, אלא ירידה ועליה ברוחניות, ולכן שמשון שבמעשה של תמנתה נתגנה

10. על פי המהרש"א.

11. על פי הערוך, וכן משמע קצת במאירי.

שמשון, או שכוונת הגמרא להק' רק על המילה שמש.

רבי חנין אמר רבי — שמה שכתוב שישבה
בפתח עינים הוא משום שמקום הוא שישמו
עינים

וכן הוא אומר בספר יהושע כשמנה את
שמות ערי הארץ —

תפוח והעינים הרי שיש עיר ששמה עינים.

רבי שמואל בר נחמני אמר מה שנקרא
שישבה בפתח עינים הוא משום —

ששנתנה עינים לדבריה שנתנה היתר לעצמה
שאינן עבירה במה שמשדלת את יהודה.

כשהיהודא תבעה לבא עליה —

אמר לה — שמא נכרית את.

אמרה ליה — גיורת אני. (12)

שוב שאל יהודה:

ושמא אשת איש את ואסורה על אחרים.

אמרה ליה — פנויה אני ומותרת על אחרים.

שוב שאל יהודה:

ושמא קיבל בך אביך קידושין כשהית קטנה,
ואין את יודעת מכך. (13)

אמרה ליה — יתומה אני מהרגע שנולדתי,

בה, שהרי שם נשא את הפלישתית כתיב
ביה ירידה שהרי היתה לו בזה ירידה, יהודה
שנתעלה בה שמשם נולדו פרץ וזרח
שהעמידו מלכים ונביאים בישראל כתיב
ביה נאמר בו לשון עליה.

ורבי שמואל בר נחמני אמר מתרץ את
הקושיא —

ששתי עיירות תמנאות היו, חדא בירידה
אחת היתה במקום נמוך וחדא בעליה ואחת
היתה במקום גבוה.

רב פפא אמר מתרץ את הקושיא —

שלעולם רק חדא תמנא הואי, אלא דאתי
מהאי גיסא שמשון שבא מראש ההר לגביו
זה נחשב ירידה, ודאתי מהאי גיסא ויהודה
שבא מתחתית ההר לגביו זה נחשב עליה,
כגון וכן מצינו שורדוניא, ובי בארי, ושוקא
דנרש היו יושבות בשיפוע ההרים, ולכן
מתחתית ההר זה עליה, ומראש ההר זו
ירידה.

כתוב בפסוק — אצל תמר ותשב בפתח
עינים.

ומהו פתח עינים —

אמר רבי אלכסנדר — מלמד שהלכה
וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו ונקרא
פתח עינים כיון שזה מקום שכל עינים
צופות לראותו כיון שהיו רגילין להתקבץ
וללון שם, והיה המקום חביב עליהם.

מתוס' בשבת שלא שייך דין גירות אף קודם מתן
תורה, ותמה עליהם מכמה דוכתי, וכמו כן צ"ע
מהכא.

13. וצ"ע דמאחר שכבר אמרה לו שהיא גיורת,

12. ומבואר מהגמרא ששייך דין גירות אף קודם
מתן תורה, ובמגילה [יג א] מבואר שבת פרעה
ירדה לטבול לשם גירות, ותמה בטורי אבן שם
דלפני מתן תורה לא שייך דין גירות, וכן
בחידושי הגר"ז על התורה בפרשת בא הוכיח

ולא יתכן שקידשני אבי. (14)

עוד שאל אותה:

ושמא טמאה את אולי את טמאה בטומאת נדה.

אמרה ליה טהורה אני ואיני טמאה בטומאת נדה.

היות והגמרא מקודם הביאה את הפסוק "ותשב בפתח עינים" שנאמר בתמר – ופירש רבי אלכסנדרי שהלכה וישבה בפתחו של אברהם, משום כך מביאה הגמרא לדרוש את הפסוק הבא:

(בראשית כא, לג) "ויטע אשל בכאר שבע"

אמר ריש לקיש: מלמד, שעשה אברהם פרדס, ונטע בו כל מיני מגדים לההנות בהם עוברים ושבים.

ונחלקו בזה תנאים: רבי יהודה ורבי נחמיה,

חד אמר: פרדס נטע להביא ממנו פירות לאורחים בסעודה,

וחד אמר: פונדק לאכסניא עשה, ולשון "אשל" – נוטריקון הוא, א'כילה ש'תיה ל'ויה, שהיה מאכילם ומשקם ואחר כך מלווה אותם.

והוינן בה: בשלמא למאן דאמר שנטע

פרדס, היינו דכתיב "ויטע" ששייך לשון נטיעה גבי פרדס,

אלא למאן דאמר שעשה פונדק, מאי שייך לשון "ויטע"?

ומתצינן: מצינו לשון נטיעה באהלים בדכתיב: על אחד מהמלכים (דניאל יא, מה) "ויטע אהלי אפרנו וגו'" שפירושו שיעמיד אהלי ארמונו. (15)

כתוב בהמשך הפסוק אצל אברהם: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם"

אמר ריש לקיש: אל תיקרי בפסוק זה כמפורש בו "ויקרא" – לעצמו

אלא "ויקריא" – לאחרים,

מלמד: שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, – שלמד לבריות לקרות בשם ה' אל עולם.

כיצד?

לאחר שהאורחים של אברהם אבינו אכלו ושתו משלו, עמדו לברכו לאברהם,

אמר להם: וכי משלי אכלתם? משל אחי עולם אכלתם!

מיד הודו ושבתו וברכו למי שאמר והיה העולם, ועל ידי כך גרם לכולם להודות

שנולד דמי, וחשיב שפיר אביה ויכול לקדשה.

14. על פי המהרש"א. וברש"י ביאר כוונת הגמ' באופן אחר.

15. מצודת דוד שם.

הרי בגיורת הדין הוא שאין לה יחס לאביה, ומשום דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואם כן אביה כלל לא בעלים עליה לקדשה, והוכיח מזה בספר הזכרון לבעל הפחד יצחק בסי' ט' דאף דגם קודם מתן תורה היה שייך דין גירות, מכל מקום לא היו בגירות זו הדין דגר שנתגייר כקטן